

ADORJÁN BOGLÁRKA

Kultúrákon és kontinenseken átívelő gondolatcsere

A Hungarian Educational Research Journal (HERJ) a Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesületének (HERA) 2011. óta negyedévi rendszerességgel megjelenő, angol nyelvű online szakmai lapja, amelynek 2014. évi utolsó száma a nem-európai típusú nevelés- és oktatástörténet gazdag témacsokra köré szerveződik, amely rendezői elv végigvonul a folyóiratszám egészén. A hangsúly az Európán kívüli nevelésügy múltjának – és jelenének – korábban méltatlanul elhanyagolt felkutatására, ennek fontosságára került, amelyet áthat a multiperspektívus szemléletmód és a komprehenzív megközelítés, tehát ilyenformán hiánypótló és iránymutató a magyar nevelésügy palettáján. Időszerűségét tekintve pedig soha nem lehetne aktuálisabb, hiszen a globalizáció, az egyre nagyobb arányú, országok és kontinensek közötti migráció, a nem európai népek lélekszámának egyre gyorsuló növekedése miatt lehetetlenség, és természetesen nem is szabad kivonnunk magunkat a más kultúrával, hagyományokkal rendelkező emberekkel való érintkezés alól. Ahhoz pedig, hogy megértsük eltérő műveltségüket és tradícióikat, meg kell ismernünk az őket ilyenén formáló nevelési formáikat is – vallásukkal, társadalmukkal, történelmükkel egyetemben.

A folyóirat jelen számának online felületére lépve látható, hogy a folyóiratban helyet kapott dokumentumok műfajuk, tematikájuk szerint kerültek csoportosításra. Elsőként természetesen a kötet előszavával – amelyben *Kéri Katalin*, a lapszám vendég-szerkesztője kijelöli a megnevezett témakör értelmezési kereteit és kitűzött céljait –, majd négy tanulmánnyal találkozhatunk. Ezeket egy konferencia beszámoló követi, amelyet újabb négy (eset)tanulmány kísér, végül a sort szintén négy recenzió zárja.

A kötet első tanulmányának címe *National Past and Worldwide Perspective: A Comparative Approach To The Research of The History of Education*. A szerző, *Kéri Katalin* bemutatja, hogy miért van szükség az egyetemes neveléstörténet kereteinek kitágítására, illetve milyen jelentőséggel bír, és milyen hagyományokkal rendelkezik a nem nyugati nevelés történetének kutatása, valamint tisztázza az ezzel kapcsolatos legalapvetőbb fogalmakat. Így kifejti a „Nyugat” és „Kelet” fogalompárjának az anakronisztikus mivoltát, létjogosulatlanságát és a külföldi szakirodalmak bevonásával a „keleti” kifejezés helyett a folyóiratszám címében is szereplő „nem-európai” meghatározást javasolja. Továbbá megismerkedhetünk az elmúlt években született, a témához illeszkedő jelentősebb neveléstörténeti munkákkal, amelyek tükrében *Kéri Katalin* bemutatja az elmúlt évtizedek legfontosabb szemléletmódbeli változásait, illetve az egyetemes neveléstörténeti munkák jellemzőit. Így az átfogó, interkulturális, összehasonlító nézőpontú egyetemes neveléstörténeti vizsgálódások egyik lehetőségeként kiemeli a különböző országok nevelési múltjainak áttekintését, mint összevetési alapot. Másik megközelítési módként pedig a világ különböző tájai jeles pedagógia-történeti képviselőinek csokorba gyűjtött életműveit jelöli meg, kitérve mindkét szemléletmód előnyeire és hiányosságaira is.

A második cikk szerzője *Kereszty Orsolya*, *Postcolonial perspective in the history of education: research problems and trends in an international context* című tanulmánya a posztkolonializmus neveléstörténeti vonatkozásait vizsgálja, amely az utóbbi években egyre meghatározóbb

megközelítési móddá vált a nevelés- és oktatástörténet területén. *Kereszty* betekintést nyújt a témához illeszkedő, e szemléletmódot tükröző legmeghatározóbb munkákba és kapcsolódó konferenciák, illetve a legújabb kutatások eredményeibe. A tanulmány külön izgalmas lehet számunkra, hiszen ahogyan a szerző is idézi, a posztkolonializmussal foglalkozó tanulmányok kinyitják Pandora szelencéjét, ugyanakkor a magyar neveléstörténetben még nem nyertek kellő teret maguknak a hasonló szemléletmóddal írt munkák, annak ellenére, hogy a nemzetközi nevelés- és oktatástörténet írásban a szerepük mára már megkérdőjelezhetetlenné vált. A szerző célja a csupán Európa-centrikus felfogással való szakítás, és a volt gyarmati országok „hangjának” felerősítése, a figyelem felhívása többek között arra, hogy a gyarmatosító és gyarmatosított országok közötti kulturális cserére nem az az egyoldalúság jellemző, amely a korábbi, a témával kapcsolatos diskurzusokat jellemezte, hanem az országok közötti kétoldalú kölcsönhatás. A több szempontú megközelítés, a multi- és interkulturális nézőpontot előtérbe helyező látásmódok fontosságának hangsúlyozásával tökéletesen folytatja a *Kéri Katalin* által megkezdett gondolatmenetet az új perspektívákat nyitó, a hangsúlyt a korábban elhanyagolt, Európán kívül eső területekre helyező tanulmányok sorában.

A következő tanulmány, amely Brazília XIX. századi neveléstörténetére tekint vissza, igazi unikumnak számíthat a magyar olvasók számára. A *José Gondra* és *Alessandra Schuller* szerzőpáros *Education, Education Of The People And The Building Of The Brazilian Nation* című munkájukban azt kutatták, miként járul hozzá a nevelésügy és a kiszélesedő iskoláztatás a brazil nemzetépítmény felállításához, megkonstruálásához. Az európai gyökerekre támaszkodó nevelési minták a brazil környezetbe átültetve és a sajátos tradíciók által újraformálva izgalmas képződményeket hoztak létre, és meghatározó eseményeket vontak maguk után a nevelés- és oktatástörténet terén. Ennek az evolúciónak a lépéseit és eredményeit politikai- és társadalomtörténeti kontextusba ágyazottan tárják elénk a szerzők, hiszen a brazil oktatásügy számos küzdelme parallel és összefüggésben zajlott a szabadság és az állampolgári jogok kivívásával, a nevelés-oktatás pedig a nemzeté formálódás egyik katalizátoraként is azonosítható Brazíliában, ennél fogva jelentősége megkérdőjelezhetetlen.

A negyedik tanulmányban, a chilei *Pablo Toro* *Educational Freedom or Teaching State?: political discussion of the school subvention law in 1951. A key episode on a deep cleavage in the history of Chilean education* címmel röviden áttekinti a chilei iskolaügy történetét az 1830-as évektől kezdve, elérve így egészen kutatásának fő vonaláig, az 1951-es, az iskola-támogatási rendszert teljesen újrafogalmazó törvény, illetve az ezzel kapcsolatos politikai viták elemzéséig. Témáját korabeli újságcikkeket és beszédeket forrásként felhasználva, azoknak tükrében mutatja be. Az egyik legfontosabb felfedezéseként a szerző azt emeli ki, hogy e konfliktusban már az 1950-es évek elején felmerült a *szubszidiaritás* alapelve, annak az eszmének a sarokköve, amely végső fokon győzedelmeskedett a chilei oktatási elvekben az Augusto Pinochet által (1973-1990) vezetett polgári-katonai diktatúrát követően. Ez a munka, a braziliai szerzők tanulmányához hasonlóan számos újdonságot adhat a magyar olvasóknak, hiszen a távoli kontinensről származó kutatók egészen új perspektívákkal gazdagíthatják a hazai neveléstörténetet, tágabban magát az összehasonlító neveléstudományt.

Nagy Varga Anikó beszámolójából, melyet az Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság (Comparative Education Society in Europe, CESE) Freiburgban tartott XXVI. konferenciájáról írt, megismerkedhetünk a CESE és a WCCES társulások működésével, célrendszerével, majd részletesen a konferencia konkrét témaköreivel, amelyeket különböző munkacsoportokban dolgoztak fel a résztvevők. A szerző kiemelten bemutatja hazánk két képviselőjének a konferencián tartott előadását – ezek közül az egyik éppen sajátja, amely tartalmát tekintve a BA-s óvodapedagógus hallgatók tantervének európai országok közötti összehasonlító felmérésével foglalkozik. Végül pedig röviden értékeli a konferencián elért eredményeket, levont tanulságokat.

Fónai Mihály és Mohácsi Márta esettanulmányukban elsőévesek szakma- és specifikációválasztási motivációját vetették össze két felsőoktatási intézményben: a Debreceni Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, illetve a Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Karán, hogy felfedjék a lehetséges hasonlóságokat és különbségeket. Megállapították, hogy mind a szociális háttér, mind pedig a szülők iskolai végzettsége és a korábbi iskolai élet döntően meghatározza azoknak a faktoroknak a fontosságát, amelyek részt vesznek a döntés meghozatalában. Jelentős különbségeket fedeztek fel a két vizsgálati csoport között, ugyanakkor ezen felül, ettől függetlenül a levelezős és nappali tagozatos hallgatók körében is.

A következő cikk Imre Anna tollából született *Early School Leaving: EU Recommendations and International Experience* címmel, és mint ahogy a címe is mutatja, a korai iskolaelhagyás jelenségével foglalkozik behatóan, amely napjainkban egyre jobban foglalkoztatja az Európai Uniót, így oktatáspolitikájának kiemelt célja e jelenség arányának csökkentése a tagállamokban. Ennek érdekében az EU felállított egy, a korai iskolaelhagyás jelenségével foglalkozó tematikus munkacsoportot két éves megbízással, amely zárójelentésének rövid összefoglalója e munka, amelynek kulcsszavai lettek a *kormányzás és együttműködés, az adatgyűjtés és folyamatos ellenőrzés, illetve a megelőzés – beavatkozás – kompenzáció*: ezek alkotják az uniós szinten javasolt átfogó politika legfontosabb elemeit.

Somogyvári Lajos *Internationalism and the Third World (Photograph in the Hungarian Educational Press in the 1960's)* című munkája érdekes színfoltja a folyóiratszámunknak. Kutatásai az 1960-as évek magyar időszakos folyóiratainak fotográfiai gyűjteményén alapulnak, amelyek elemzése során a szerző fókuszpontját a nem európai, hanem a harmadik világbeli országoknak, illetve azok nevelési-oktatási rendszerének képi megjelenési formáira irányította, és azt vizsgálta, hogy a korabeli szocialista pedagógiai elképzelések, a szolidaritás és az internacionalizmus milyen mértékben és minőségben alakították át az addig a fent említett országokról kialakult, domináns európai nézőpontot.

Galántai Júlia *Spatial Inequalities and Social Exclusion in Small Schools* című cikke egy etnikailag vegyes település többségében roma származású tanulókkal rendelkező kisiskolájában, a tanárokkal és a szülőkkel folytatott interjúk alapján általa végzett kutatást mutat be. A szerző rendkívül aktuális és égető társadalmi és egyben oktatási-nevelési problémákat – többek között a szegregáció, a kirekesztés és a felelősségvállalás hiánya jelenségét – veszi górcső alá munkájában. Nem fél feltenni a kérdést, hogy vajon kinek, kiknek a felelősségét terhelik az általa vizsgált kisiskolában kialakult állapotok, amelyek mintegy tükörképei rengeteg más, hasonló helyzetben lévő intézménynek, és szorgalmazza a kultúraközi interakciókat, a szorosabb együttműködést és mindenekelőtt az elfogadást az érintett felek: tanárok – tanulók – szülők, valamint romák és nem romák között.

Végül pedig négy, a tematikához tökéletesen illeszkedő recenzióval találkozhatunk. Sanja Španja szerzőnő Ian Macpherson, Susan Robertson és Geoffrey Walford szerkesztők *Education, Privatisation and Social Justice: case studies from Africa, South Asia and South East Asia* című könyvét mutatja be, amely tizennégy értekezést tartalmaz, és kilenc különböző ország magánoktatási rendszerébe nyújt számunkra betekintést.

Amjad M. Hussian: *A Social History of Education in the Muslim World. From the Prophetic Era to Ottoman Times* című kötetét Galántai László ismerteti meg velünk, ezáltal elrepítve minket a varázslatos, számunkra sokszor sajnos ismeretlen, ezért meg nem értett iszlám világába, megvilágítva számunkra a nevelés és oktatás korabeli jellemzőit.

Charles Murray *Real Education: Four Simple Truths for Bringing America's Schools Back to Reality* című gondolatébresztő, provokáló művét Bencze Rita mutatja be. Általa betekintést nyerhetünk az amerikai oktatási rendszer – ahogyan Murray nevezi – zsákutcáiba, abból a kijelentéséből kiindulva, hogy „The educational system is living a lie. The lie is that every child can be anything he or she wants to be.”

Barta Szilvia Karin Heinrichs, Fritz Oser és Terence Lovat *Handbook of Moral Motivation. Theories, Models, Applications* című könyvét ismerteti, amely az erkölcsről, etikáról és motívációról külön a tanárképzésre, a tanári hivatásra is vonatkoztatva közöl velünk kutatási eredményeket, ugyanakkor mindenkinek, aki emberekkel foglalkozik szakmája során, új szemléletmódot nyújthat.

A folyóirat cikkei szorosán kapcsolódnak a lapszám központi témaköréhez: legfőképpen a kultúrákötéshez. Kifejezetten nagy hozzávéka továbbá a HERJ jelen számának, hogy közelebb hozza egymáshoz az európai és nem európai kutatókat, ezáltal megtermekeényítően hatva a nemzetközi együttműködésre, és örvendetes az is, hogy az egyes tanulmányok, munkák végén szereplő rendkívül gazdag és változatos szakirodalmi listák jelentősen kiszélesítik a későbbi kutatások forrásbázisát. A későbbiekben üdvözítő lehetne még több külföldi, akár afrikai, ázsiai kutatók bevonása is a nemzetközi tapasztalatcserébe, ugyanakkor, ahogyan *Kéri Katalin* is fogalmaz az előszóban: „ez a lapszám csupán előhírnöke további, hasonló szemléletmóddal szerkesztett folyóiratoknak és köteteknek”. Megítélésem szerint ez az előzetes célkitűzés, a szerkesztői szándék maximálisan teljesült.

A kötetet ajánlom minden neveléstörténettel és összehasonlító neveléstudománnyal foglalkozó kutatónak, aktív és leendő pedagógusoknak, hiszen munkásságuk, tanulmányaik során jól felhasználható, új ismeretekhez juthatnak általa, illetve minden, más népek kultúrája iránt érdeklődőknek, akik szeretnék tágítani a világról és a benne, annak más tájain élő embertársaikról alkotott elképzeléseiket. Fontos ez a folyóiratszám azoknak, akik belátják, hogy európaiként egy olyan színes és elképesztően változatos, Föld nevű bolygó lakói vagyunk, ahol számos más, nem európai érték és hagyomány is létezik, és ezeket mindenképpen érdemes, sőt, meg kell ismerni.